

Iedereen geeft om natuur en milieu

Het project **Agroranden** krijgt steun van veel partijen: boeren, landschapsbeheerders, waterschap en provincie. Allemaal zijn ze ervan overtuigd dat het initiatief in de eerste plaats moet leiden tot een betere ‘vang’ van meststoffen en bestrijdingsmiddelen. Die vervuilende stoffen mogen niet langer terechtkomen in water dat aan de akkerranden grenst. Verbetering van het oppervlaktewater is van gemeenschappelijk en dus van het hoogste belang. Iedere betrokkene staat daarnaast voor zijn eigen belang. Het waterschap houdt van schoon water, de landschapsbeheerders en de gemeenten willen een aantrekkelijk landschap, de provincie bekommert zich om de diversiteit in de natuur. En de negentig deelnemende boeren zien praktische voordelen: langs de agrostroken hoeven ze geen gewas te onderhouden, het talud (de oevers) blijft intact en zakt niet deels weg in de sloten, zoals tijdens het werk soms gebeurde. Bovendien willen ze als groep goed voor de dag komen. Boeren houden ook van natuur, iedereen gééft om een beter milieu.

Vergoeding boer

Iedere boer die besluit tussen sloot en akkerland nieuwe agroran-

den aan te leggen, kan rekenen op een financiële vergoeding. Het gaat om ruim vijftig eurocenten per strekkende meter, voor gras iets minder dan voor bloemen. Het bedrag is bedoeld om het verlies aan gewas, en de opbrengst die het zou opbrengen, te compenseren. De financiering van de agroranden gebeurt met een Europese subsidie, bijdragen van het waterschap Hollandse Delta en de provincie Zuid-Holland, alsook van de gemeentelijke samenwerkingsverbanden op beide eilanden.

Biodiversiteit (= soortenrijkdom)

Biodiversiteit is één woord voor een hoop leven. Het woord staat voor de rijke verscheidenheid aan levende natuur en omvat alle dieren- en plantensoorten. De wereld kan niet zonder biodiversiteit. De diverse ecosystemen en soorten dieren en planten zorgen

voor de productie van zuurstof, afbraak van dieren en planten, bestuiving van planten, waaronder landbouwgewassen. Maar ook zorgen ze voor waterzuivering en het beheersen van plagen.

Diverse overheden, zoals de rijksoverheid en de provincie, vinden extra aandacht voor biodiversiteit noodzakelijk.

De verscheidenheid aan natuur wordt

namelijk bedreigd, ook in de Hoeksche Waard en op Goeree-Overflakkee. De agroranden moeten de natuur weer een beetje rijker maken. In de zomer doen de aangetrokken insecten, vogels en andere dieren op het land en langs de sloten hun nuttige werk. In de winter zijn de agroranden belangrijke overlevingsgebieden voor insecten en schuilplaatsen voor vogels. Per saldo neemt het aantal

soorten dieren toe.

De biodiversiteit zal ook in het water toenemen. Vissen en andere waterdieren gedijen bij schoon water. Maar ook een gezonde bodem is van levensbelang. Een goede bodem zorgt voor sterke gewassen en minder wegspoelen van mest en chemische middelen naar de sloten. Praktijkervaring leert bovendien dat een gezonde bodem veel meer water kan opvangen en vasthouden.

De successen hebben geleid tot nieuwe projecten. In 2006 is het project voor de agroranden aangevuld met een proefproject dat de kwaliteit van de bodem moet verbeteren. Landbouwgronden, agroranden en het water geven elkaar zo nieuw leven. De projecten zijn een initiatief van de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO Nederland). De financiers zijn de ministeries van LNV, en VROM, Hoofdproductschap Akkerbouw, Productschap Tuinbouw, de Rabobank en waterschap Hollandse Delta.

Grasmengsel

Gras is gras, zo lijkt het. Maar gras-

Leen van der Waal, boer

Hij doet het vooral voor de vergoeding, zegt hij eerlijk, maar dat de bloemen een kleurrijk en wisselend beeld geven aan de rand van zijn akkerland is 'mooi meegenomen'. Leen van der Waal uit Numansdorp sluit zich in 2009 aan bij de groep boeren die kiezen voor een agrorand.

'Langs die randen kreeg ik toch niet langer een vol gewas. Daar mag je wettelijk geen ongedierte meer bestrijden. Dan kies ik liever voor een mooie bloemenrand, met de bijbehorende vergoeding', zegt hij.

Van der Waal heeft sinds 1978 een bedrijf met vijftig hectare akkerbouwgrond. Daar oogst hij bieten, tarwe en gerst. Ook heeft hij tuinbonen staan. Vanwege de slechte groei van het gewas langs de randen ziet hij het onkruid steeds verder oprukken. 'Dan kan ik er beter iets neerzetten wat het onkruid weghoudt', vindt hij. Zijn keuze valt op bloemen, ook met het oog op de toekomst. 'Misschien dat ik nog iets met bloemen wil. Die kunnen wel iets opbrengen. Door de agroranden weet ik in ieder geval hoe je ze moet laten groeien.'

sen zijn er in vele soorten. De grasmengsels in de agroranden hebben een rijke samenstelling. In de eerste plaats is de variatie aan grassen heel groot. Maar de deskundigen hebben er nog iets aan toegevoegd: kruiden en klavers. Ook daarvan telt de natuur er vele. Wie goed kijkt en ruikt kan in de grasranden roodzwenk-

gras, Engels maaigras en veldbeemgras vinden. Vooral de klavers zijn zo geselecteerd dat ze tegen een stootje kunnen. Als de boer de randen maait, moeten ze daarna even gemakkelijk weer opkomen. Om de zoveel tijd bekijken de deskundigen of ze de mengsels nog beter kunnen samenstellen, zodat boer en recreant er meer plezier aan kunnen beleven.

Zaden en mengsels

Jan van Dijke van de gelijknamige zaadhandel uit St. Annaland op Tholen is de leverancier van de bloemen-

mengsels. Boeren op Goeree-Overflakkee en in de Hoeksche Waard zaaien er de agroranden mee in. Jaarlijks levert Van Dijke ongeveer vijfhonderd kilo zaad, in een bonte samenstelling. Het bedrijf staat garant voor excellente kwaliteit. Een goed zaaibed, de juiste wijze van zaaien en optimale omstandigheden, van bodem en van weer, helpen volgens de handelaar het zaad volledig te ontkiemen.

Ook de zaaitijd is van groot belang. Veel boeren zaaien te laat, meent hij. April en mei zijn de ideale maanden. ‘We zijn van de eerste resultaten geschrokken,’ vertelt hij. ‘We troffen veel onkruid aan, vooral wortelonkruid. Dat overwoekert

de bloemenmengsels en dat is jammer.’ Hij adviseert het zaaigoed niet breed over de percelen uit te strooien, maar in regels die vijftig centimeter tussenruimte hebben. Hierdoor is schoffelen mogelijk. Dat gebeurt drie tot vijf keer per jaar, waarna het onkruid met ongeveer tachtig procent is teruggebracht.

De omvang van het zaad verschilt van fijn tot grof. Met een zaaimachine kunnen de fijne zaadsoorten meer aan de oppervlakte worden ingebracht. De grovere soorten kunnen iets dieper. De zaaimachine kun je daarvoor apart instellen.

De bloemenmengsels hebben drie functies. Ze hebben een belangrijke sierwaarde voor de toerist. Daarnaast trekken ze veel vogels aan, die in de langgerekte bloemenstroken bescherming en voedsel vinden. Ten slotte zijn agroranden aantrekkelijk voor insecten, vooral bijen en hommels. Die zijn bijvoorbeeld verzot op salvia’s. In ieder mengsel zitten daarom wel vijf tot zeven zaadsoorten waar insecten graag op af komen. Vogels houden meer van haver, rogge en helianthus, een soort zonnebloem.

‘Ook daar houden we bij de samenstelling rekening mee.’ Zoogdieren, zoals muizen en ratten, profiteren niet, die moeten hun eigen voedsel zoeken.

Het mengsel komt tot stand op basis van een aantal afwegingen. De aantrekkingskracht voor insecten en vogels is, zoals gezegd, belangrijk. Maar ook de kleur van de bloemen telt mee. ‘Het moet een bont palet worden’, zegt Van Dijke. ‘Kleur staat voorop’. In het voorjaar en de zomer moeten de kleuren langzaam veranderen, als laatbloeiende bloemen de vroegbloeiers vervangen. Ook de bloeitijd is daarom een criterium voor de uiteindelijke samenstelling van de bloemenmengsels.

Sytze de Bruin, geo-informatiekundige

Wie goed naar akkerland kijkt, kan nog veel terrein winnen, is de mening van Sytze de Bruin. Efficiënt grondgebruik is het specialisme van de docent-onderzoeker aan de Wageningse universiteit. 'We meten de grenzen van het akkerland en kijken hoe je het perceel anders, beter kunt inrichten,' legt de geo-informatiekundige uit. Met gps-apparatuur kan hij de grenzen tot enkele centimeters vaststellen. 'Als je blind vaart op de bestaande kaarten is de kans groot dat je met de trekker in de sloot belandt.'

Als Wagenings onderzoeker is Sytze de Bruin betrokken bij het agroranden-project. Zijn stelling is: bij een goed ingericht akkerland is er ook ruimte voor een agrorand. 'Bij ons meetwerk snijdt het mes aan twee kanten.' Geometrist De Bruin legt uit: 'Hoekjes van het akkerland mogen niet worden overgeslagen, rijpaden moeten logisch zijn enzovoorts. We streven naar een optimaal gebruik van de grond. Het klinkt eenvoudig, maar er komt veel meet- en rekenwerk aan te pas om percelen efficiënt in te richten.' De nieuwe digitale kaarten zijn uiterst nauwkeurig. Ze vormen de basis voor een georijplan, waarop de rijpaden voor draineren, zaaien en oogsten zijn aangegeven.

Optimaal benut akkerland maakt aanleg van agroranden beter mogelijk. Agroranden kunnen boeren veel voordeel opleveren, weet De Bruin: 'Ze kunnen de strook incidenteel berijden, wat anders niet mogelijk was. Dat heeft ook zijn voordeel bij het schoonhouden van de watergangen. De bestuiving

van de gewassen verbetert met agroranden en de boer kan luizenplagen gemakkelijker onderdrukken.

Bij optimaal benut akkerland treedt er minder bodemverdichting op, doordat boeren steeds dezelfde rijpaden zullen gebruiken. Het akkerland wordt daarvoor ontzien.'

Natuurlijk zijn er ook nadelen, zegt hij. 'De boer zal een stuk perceel aan zijn akkergebied moeten onttrekken. Bij een hogere opbrengst van het gewas levert een agrorand per saldo minder op. Ook onkruid dat vanaf de randen het gewas binnentrekt, kan een probleem zijn. Maar ik denk dat ze moeten erkennen dat de voordelen opwegen tegen de nadelen. En misschien vinden ze de bloemenranden ook nog prettig om naar te kijken.'

Voor de beide eilanden levert Van Dijke dezelfde zaadmengsels. De Hoeksche Waard kent een ondergrond van zware, vette klei, terwijl op Goeree-Overflakkee de grond iets zandiger is. Daar vindt het zaad dan ook gemakkelijker zijn weg naar de oppervlakte. Maar in principe zijn de mengsels voor beide grondsoorten geschikt. Per hectare is ongeveer 25 kilo zaad nodig.

Wel levert de handelaar aan boeren over Goeree ook meerjarige mengsels. In de Hoeksche Waard is men volledig overgestapt op eenjarige zaadmengsels. Bepaalde bloemen, zoals stokroosachtigen, dreigden het volgende jaar andere bloemen te verdringen.

Jan van Dijke deelt graag zijn kennis met anderen. 'En niet alleen om eraan te verdienen', zegt hij. 'Wij zijn ook liefhebber van de natuur. Onze betrokkenheid bij het project agroranden is groot en daarom zorgen we voor extra begeleiding en adviezen. En als het zover is, de eerste bloemen bloeien, dan komen we ieder jaar kijken. We zijn heel benieuwd naar het resultaat en genieten er net als ieder ander met volle teugen van.'

Kweek

Agroranden zijn fraai maar vragen ook om aandacht. Zonder geregeld ingrijpen van de mens veranderen ze in onverzorgde percelen waarin bepaalde bloemen en onkruiden de macht grijpen. Zaden die het ene jaar zijn gevallen, zoals stokroosachtigen, kunnen het volgende jaar de rest van de bloemen in de weg staan. Een algemeen probleem is de zogeheten vergrassing. Onkruidgras, vooral 'kweek', kan de bloemenvelden overwoekeren. Kweek vermeerdert zich door middel van zijn wortels. Het gras komt veel voor in het talud.

Er zijn manieren om vergrassing te voorkomen. Machinaal kunnen de wortels naar de oppervlakte worden gebracht, waardoor ze uitdrogen. De praktijk heeft wel geleerd dat dit op zware

zavelgronden minder goed werkt. Ook het zaaien van bloemenmengsels in rijen (regels) kan helpen. Men kan tussen de rijen door middel van schoffelen het onkruid gemakkelijker verwijderen. Het is wel arbeidsintensiever, en dus duurder.

Wie zaait...

Boeren hoeven de bloemenmengsels niet zelf te zaaien. Ze moeten wel zorgen voor een goed zaai-bed. Het zaaien doet Delta Natuurbeheer voor hen. Als het weer goed is, komen twee medewerkers met

het zaaigoed langs en zaaien de bufferstroken tussen akker en sloot met een machine in.

Boeren kunnen ook kiezen voor een graszaadmengsel. Dat moeten ze zelf zaaien.

Een mooi zaaibed is ondiep en fijn van structuur. Men kan al in de herfst de grond voorbereiden door te ploegen en dan 'op te rijden'. In voorjaar maken ze een 'vals' zaaibed: in de loop van de daaropvolgende weken komt het jonge onkruid al omhoog. Dat laat zich gemakkelijk weghalen. De overlevingskansen van bloemen of grassen die worden gezaaid, zijn daarna des te groter.

Sloot- en taludbeheer

Bij slootonderhoud komen vanzelf veel plantenresten naar boven. De resten zijn meestal erg voedselrijk. Daar is de agrorand juist niet bij gebaat. Een schrale bodem is goed voor de biodiversiteit, een rijke bodem in het algemeen niet.

Beter is het om maaisel en slootvuil niet op het talud of agrorand te deponeren. Achter de agrorand is een betere plaats. Dat vraagt wel om speciale technieken.

Voor natuurvriendelijk beheer zijn gemotiveerde boeren nodig. De

aangepaste werkwijze, om de waterkwaliteit en de biodiversiteit te vergroten, vraagt om extra inspanning en kosten. Daar moet een reële vergoeding tegenover staan.

Waardering agroranden

De meeste akkerbouwers in de Hoeksche Waard tonen begrip en waardering voor de introductie van agroranden. De meerderheid

Johan Dam, coördinator agroranden

Boeren hebben als groep baat bij agroranden, vindt Johan Dam, zelf boer en coördinator van het project in de Hoeksche Waard. 'Ik hoop nog veel meer collega's enthousiast te maken', vertelt hij op zijn historische boerderij in de dorpskom van het gehucht Cillaarshoek in de Hoeksche Waard. 'Ze kunnen zo laten zien dat ze hart hebben voor de natuur en het milieu. Wandelaars, fietsers en omwonenden kunnen elke dag zien dat boeren meewerken aan een schonere en mooiere omgeving.' De individuele boer zal ook spoedig het nut onderkennen van agroranden, denkt hij: 'Hij hoeft minder land met ongedierte te bespuiten. Uiteindelijk zal hij netter werken, op goed onderhouden land en met schone sloten.'

Voor Johan Dam zelf telt ook de schoonheid. 'Het is leuk om te zien hoe een bloem van niets tot iets uitgroeit, welke kleuren bloemen krijgen. Geweldig om te zien! Zó is het nog prettiger om in de Hoeksche Waard te wonen en te werken.'

Hein Mijs, voorzitter In Goede Aarde

In navolging van hun collega's in de Hoeksche Waard hebben de eerste boeren op Goeree-Overflakkee ook gekozen voor de aanleg van agroranden langs hun akkers. De eerste zestig strekkende kilometer bloemen- en grasstrook ligt er al. De verwachting is dat er nog meer bij zal komen.

Hein Mijs, voorzitter van de agrarische natuurvereniging In Goede Aarde, blikt tevreden terug op de eerste periode. 'Over het algemeen hebben de agroranden zich goed ontwikkeld', vertelt hij. Dat gebeurt volgens hem echter niet vanzelf. 'Het aanleggen van een vals zaaibed is voor de ontwikkeling van de randen heel belangrijk. Bebeurt dit niet, dan komt de rand niet goed op.' Ongewenste planten nemen dan de plaats in van de jonge bloemen. Het zaaibed moet daarom minstens veertien dagen voor het zaaien gereed liggen.

is zich bewust van het belang om vervuiling door meststoffen en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater te voorkomen. Dat blijkt uit een schriftelijk onderzoek onder akkerbouwers in de Hoeksche Waard. Van de respondenten namen er 48 deel aan het project en 66 niet.

De agrariërs zijn het erover eens dat de agrorandenregeling bijdraagt aan meer agrarische natuur en biodiversiteit. Het is voor hen een belangrijke reden om aan het project deel te nemen. Ook verbetering van het boerenimago telt zwaar mee. Maar verbetering van de waterkwaliteit is de belangrijkste overweging om zich bij het project aan te sluiten.

De meeste deelnemende boeren, bijna zeventig procent, kiezen voor een strook met grassen. Ze denken daarmee het grootste voordeel te hebben bij slootonderhoud. Gras is heel geschikt om te draaien en te keren met machines, bloemen lenen zich daar minder voor.

Een gevarieerd bloemenmengsel

De agrorand is ingezaaid met éénjarige soorten. De soorten zijn in de eerste plaats uitkozen omdat ze geschikt voedsel bieden voor zweefvliegen en andere natuurlijke vijanden. Deze insecten hebben een korte snuit en daarom mag de nectar niet te diep verborgen zitten. Voorbeelden van dergelijke planten zijn boekweit, ganzenbloem, korenbloem en bijna alle schermbloemigen. Verder zijn er aan het zaaigoed mooi bloeiende soorten toegevoegd. Ze geven de agrorand een extra kleurige aanblik, zoals meisjesogen, klaproos en cosmea. Ten slotte zitten er in het mengsel ook planten die zaad produceren die akkervogels lekker vinden.

Voorbeelden zijn zonnebloem, vlas, gierst en andere granen.

